

ПРОСОДИЧНИЙ ПОРТРЕТ ОПОВІДАЧА В АНГЛОМОВНІЙ АУДІОКАЗЦІ

Статтю присвячено розгляду просодичних характеристик мовлення оповідача в англomовній аудіоказці. Проведено аудитивний й електроакустичний аналіз мелодичного компоненту, параметрів ЧОТ й інтенсивності, темпоральних та тембральних характеристик.

Ключові слова: аудіоказка, оповідач, просодичні особливості.

Статья посвящена рассмотрению просодических характеристик речи рассказчика в англоязычной аудиосказке. Проведен аудитивный и электроакустический анализ мелодического компонента, параметров ЧОТ и интенсивности, темпоральных и тембральных характеристик.

Ключевые слова: аудиосказка, рассказчик, просодические особенности.

The article deals with prosodic characteristics of the narrator's speech in the English audio fairy tale. Auditive and electroacoustic analysis of the melodic component, F0 and intensity parameters, temporal and voice quality characteristics has been conducted.

Key words: audio fairy tale, narrator, prosodic peculiarities.

У сучасному світі англійська мова набула масового поширення та перетворилась на засіб міжкультурного спілкування. Як наслідок, вивчення англійської мови як іноземної набуває все більшої популярності у суспільстві. Викладання англійської мови для осіб різного віку (від дошкільнят до людей похилого віку) вимагає різноманітних методів навчання та гнучкого підходу до відбору навчального матеріалу. Окрім цього, необхідно брати до уваги цілі, які ставить перед собою кожен, хто бажає опанувати англійську мову (наприклад, англійська за професійним спрямуванням, розмовна англійська для подорожей, спілкування тощо).

Сьогодні навчальні аудіоказки та аудіооповідання для дітей англійською мовою із серії «Дивись і слухай», «Читай сам» набувають усе більшої актуальності та популярності як серед педагогів, так і серед батьків та їхніх дітей завдяки своїй ефективності та привабливості. Формування інтонаційних навичок у дошкільному віці, їх сприйняття та відтворення, відіграє важливу роль у формуванні комунікативної компетенції дітей, сприяє підвищенню ефективності мовленнєвого спілкування.

Навчальні аудіоказки та аудіооповідання призначені для полегшення опанування мовним матеріалом та можуть бути використані на етапі мотивації навчальної діяльності (щоб викликати пізнавальний інтерес учнів, позитивні емоції), на етапі введення нового матеріалу (зادля кращого уявлення про сутність того чи іншого мовного явища), а також на етапі закріплення та осмислення нового матеріалу (для перевірки знань учнів, відпрацювання навичок читання тощо). Використання аудіовізуальних засобів, різноманітних лексичних вправ урізноманітнює процес навчання, значно покращує та прискорює засвоєння нової лексики маленькими слухачами.

Просодичні особливості текстів казок оповідань неодноразово ставали предметом наукових пошуків лінгвістів [Демченко 1985; Присяжнюк 2004; Саєнко 1987; Сахарова 1981; Doukhan 2011; Ho-Joon Lee 2012], проте аналіз декламування навчальної казки ще не отримав достатнього висвітлення в сучасних фонетичних розвідках.

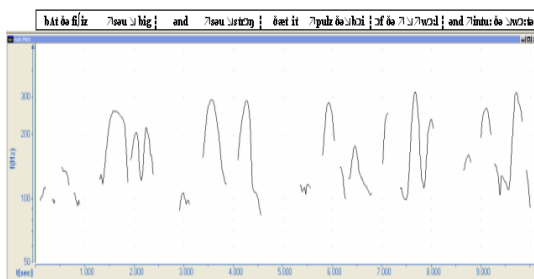
Навчальна казка – особливий вид дискурсу. Це орієнтована на маленького слухача форма оповіді, що характеризується специфічним просодичним оформленням. Задля привернення уваги юних слухачів та кращого сприйняття, диктори, що озвучують такі казки, послуговуються широким репертуаром просодичних засобів для створення відповідних образів.

Матеріалом нашого дослідження стали аудіозаписи оповідань *Ellie the Elephant* та *The Rescue* колективу авторів (проф. Фрідріке Кліпфель, Інгрід Пріді, Моніка Вандерс), народної англійської казки *Jack and the Beanstalk* та казки братів Грімм *Hansel and Gretel*, спеціально розроблені або адаптовані для маленьких слухачів. Відібрані аудіозразки являють собою розповідні фрази (137 одиниць) та належать до монологічного мовлення загальною тривалістю звучання 30 хв. Досліджуваний матеріал озвучений чотирма дикторами та відповідає чинним вимовним нормам сучасного англійського мовлення. Цільовою аудиторією аналізованих казок є діти дошкільного та молодшого шкільного віку.

Дослідження передбачало здійснення аудитивного та електроакустичного аналізів з подальшою лінгвістичною інтерпретацією отриманих результатів. Для аналізу акустичних параметрів мовлення було застосовано комп'ютерні програми обробки звукового сигналу *Speech Analyzer 1.5.*, *WaveSurfer 1.0.4.* та *Cool Edit Pro 1.2.a.* Досліджувані параметри включають частотність використання дикторами мелодичних шкал та ядерних тонів, тональний та динамічний діапазон, темпорально-паузальні характеристики, а також тембральне забарвлення.

Інструментальний аналіз відібраних зразків мовлення передбачав вимірювання параметрів у півтонах (діапазон ЧОТ), у герцах (діапазон інтенсивності), у мілісекундах (середньоскладова тривалість та тривалість пауз) із подальшим переведенням отриманих результатів у відсотково виражену величину. Переведення абсолютних значень досліджуваних параметрів у відносні допомагає усунути індивідуальні особливості мовців та отримати більш показові результати.

Як виявив аналіз, фрази у навчальній казці відрізняються лаконічною структурою та часто розбиті на короткі синтагми з усіченими шкалами, що поєднуються між собою за допомогою пауз різної тривалості. У межах досліджуваного матеріалу частотність інтоногруп з усіченою шкалою становить 52%. Сегментація фраз на короткі інтоногрупи вказує на їхню підвищену експресивність. Відсутність повноцінної шкали в інтоногрупах зазвичай компенсується яскравою реалізацією ядерного тону, що здебільшого має ускладнену конфігурацію. Також відбувається інтенсифікація семантично значущих слів у фразі шляхом їх подовження. Такі прийоми використовуються дикторами для кращого сприйняття інформації (рис. 1).

Рис. 1: Інтонограма фрази, у якій реалізуються складені висхідно-низхідні та складений висхідно-низхідно-висхідний тони.

But the fish is so big | and so strong | that it pulls the boy |
 886   999   603 497   222   725 786   727   1498   137
off the wall | and into the water. (Ellie the Elephant)
 1074   555   1491

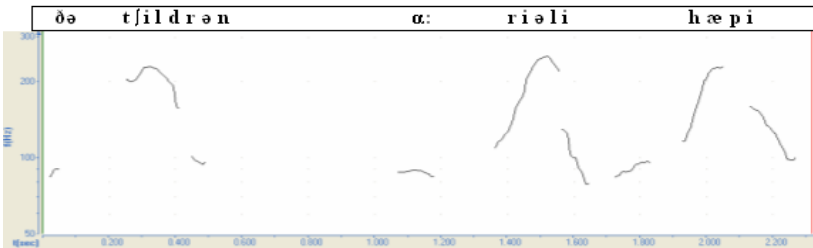
Домінуючою серед мелодичних шкал в аналізованих навчальних казках та оповіданнях є хвилеподібна шкала (84%), яка

характеризується чи не найбільшою емоційністю серед мелодичних шкал. Результати проведеного нами аналізу співпадають з попередніми розвідками [Doukhan 2011; Kawaguchi 2006], що вказують на превалювання хвилеподібного тонального контуру в дитячих казках та оповіданнях. Динамізм мелодичної кривої впливає на широту діапазону ЧОТ. Таким чином, значні тональні перепади спрямовані на привернення уваги слухачів.

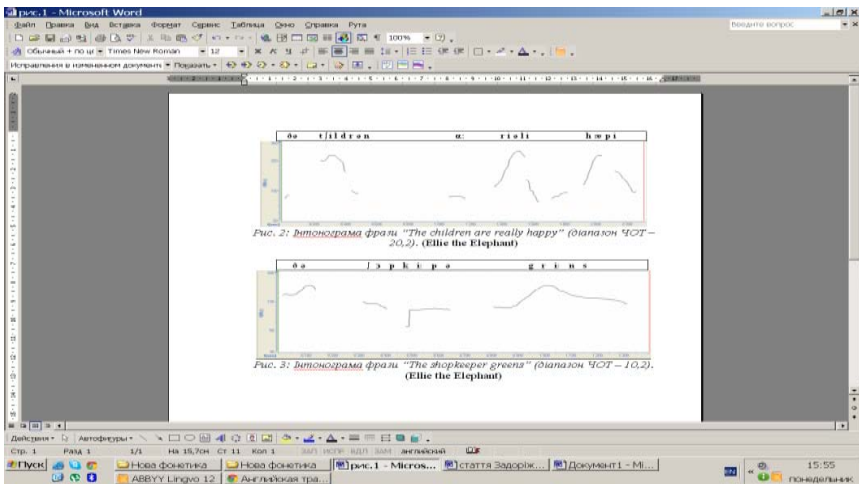
Другою за частотністю є ковзно-низхідна шкала (7%), якою послуговуються диктори для наголошення вагомості висловлюваної інформації. Частота поступово-низхідних шкал становить 4%. Поступово-висхідна шкала (2%) виділяє основну думку мовця у блоці висловлень, привертає увагу слухача до важливої, з погляду висловлюваної інформації деталі [Калита 2007, 77]. Невисокою рекурентністю характеризуються й скандентно-низхідні (2%) та рівні (2%) мелодичні шкали.

Озвучуючи навчальні казки, оповідачі надають перевагу складним та складеним ядерним тонам у порівнянні з простими (54% VS 46%), найчастотнішими серед яких є висхідно-низхідний (22%) та висхідний+низхідний (13%) тони. Такі ядерні тони характеризують мовлення виразне, експресивне. Частотність використання складних тональних конфігурацій із висхідним рухом також вказує на високий емоційний потенціал аналізованих фраз та становить 8% для висхідно-низхідно-висхідного, 7% для низхідного+висхідного та 4% для низхідно-висхідного тонів. Такі висхідні тони здебільшого притаманні нетермінальним інтоногрупам. Найвищою рекурентністю серед простих ядерних тонів характеризуються низький низхідний тон (25%). Рідше у навчальній казці використовуються високий низхідний (13%), низький висхідний (3%) та рівний (5%) тони.

Діапазон ЧОТ в аналізованих казках та оповіданнях є здебільшого розширеним (41%) та середнім (37%). Варіювання тонального діапазону в бік розширення або звуження вказує на динаміку розгортання подій у казці. Зростання емоційного напруження, вираження позитивних емоцій пов'язане з розширенням діапазону ЧОТ (рис. 2), тоді як його звуження та перехід на низький тональний рівень зазвичай маркує фрази, що містять негативну оцінку (рис.3).

Рис. 2: Інтонаграма фрази "The children are really happy" (діапазон ЧОТ – 20,2). (Ellie the Elephant)

Рис. 3: Інтонаграма фрази "The shopkeeper greets" (діапазон ЧОТ – 10,2). (Ellie the Elephant)

Широкий тональний діапазон (7%) реєструвався в екстраемоційних висловленнях, що містять позитивну оцінку, тоді як озвучення негативної інформації характеризувалось звуженням (9%) та вузьким діапазоном ЧОТ (6%).

Інтенсивність є однією із найважливіших одиниць плану вираження у навчальній казці та оповіданні. Зміна інтенсивності є необхідною умовою для ефективного сприйняття мовлення, оскільки інтенсивність психічних процесів слухача, як правило, є пропорційною інтенсивності тих процесів, що виражаються в мовленні [Цеплігіс 1971, 64]. Діапазон інтенсивності у

досліджуваних казках є здебільшого середнім (45%) та розширеним (34%), що вказує на високу емоційну насиченість аналізованого матеріалу. Різкі перепади інтенсивності у навчальних казках актуалізують зростання смислової значущості окремих відрізків мовлення та беруть участь у вираженні образотворчих значень.

Значно меншу частотність має широкий діапазон інтенсивності (8%), притаманний фразам, що актуалізуються на високому рівні інтенсивності і завершуються притишеним голосом, наближаючись до шепоту в термінальній частині. Звужений (11%) та вузький (2%) динамічний діапазон зустрічається у фразах, що реалізуються придиховим або притишеним голосом для створення ефекту таємничості.

Як показали результати експериментального дослідження, темп мовлення оповідача у навчальній казці є спокійним, розміреним, виваженим. Більшість реалізацій характеризується помірним темпом (56%), що вказує на підвищену експресивність мовлення. Другим за частотністю є сповільнений темп (30%). Він сприяє виділенню семантично важливих лексичних одиниць, що досягається завдяки емпатичному подовженню приголосних чи голосних та внутрішньосинтагмених пауз [Калита 2007, 91]. Частотність реалізації повільного та прискороного темпів у межах досліджуваного матеріалу становить 7% для кожного. Вони притаманні екстраемоційним фразам.

Важливу роль у навчальній казці відіграють паузи, які характеризуються високою рекурентністю. Вміле паузальне аранжування казки сприяє гармонійному членуванню інформації. У фокусі нашої уваги перебували міжсинтагменні паузи. Найчастотнішими у навчальних казках є паузи, тривалість яких є мінімальною (40%) та короткою (32%). Рідше зустрічаються паузи середньої тривалості (15%), тоді як рекурентність пауз збільшеної та максимальної тривалості є найменшою (8% VS 5%).

Релевантною ознакою навчальної казки є використання в ній логічних та емпатичних пауз, які несуть певне семантичне й експресивне навантаження. Вони виконують комунікативну функцію та часто використовуються перед ключовими словами як риторичний засіб, що керує концентрацією уваги реципієнтів. Логічні паузи допомагають привернути увагу слухачів до найбільш важливого слова або слів у фразі (*приклад 1*), тоді як емпатичні – надають фразі того чи іншого емоційного забарвлення (*приклад 2*). При емпазі тривалість пауз може значно відрізнятись. Окрім емоційно-

експресивної функції, емпатична пауза виконує функцію виділення, оскільки паузальне підкреслення найбільш значущого слова чи слів у фразі створює підґрунтя для швидкого та ефективного засвоєння нової лексики та конструкцій.

Приклад 1: *Jack /and his mother / were / very / poor.* (Jack and the Beanstock)

337   421   160   201

Приклад 2: *There she lived / happily / ever after.* (Ellie the Elephant)

689   678

Важливу роль у навчальній казці відіграє тип тембрального забарвлення, який є функціонально обумовленим та перетворюється на один із провідних елементів, що формує прагматичний аспект мовлення. У системі просодичних елементів мовлення тембр може виступати в ролі тих денотатів, які у певному контексті не вимагають обов'язкового вербального позначення [Сомова 2002, 55].

У ході нашого дослідження ми послуговувались класифікацією М.В. Давидова, який диференціював чотири тембри, що використовуються у художньому читанні: патетичний, ліричний, елегантний та драматичний [Давидов 1985]. Результати експериментального аналізу звукового оформлення навчальної казки дозволяють стверджувати, що диктори здебільшого послуговуються патетичним тембром (85%), що характеризується підвищеною гучністю та різкими тональними перепадами з переважним використанням висхідно-низхідного руху тону на наголошених складах. Такий тембр вирізняє мовлення, якому притаманне яскраве емоційно-експресивне забарвлення. Значно рідше у навчальній казці спостерігається драматичний тембр (15%), що характеризується переважним використанням рівних тонів, підвищеною напруженістю при артикуляції, повільним темпом.

Таким чином, до просодичних диференторів мовлення оповідача в англійській мові навчальній казці можна віднести високу рекурентність усічених шкал, домінування хвилеподібних шкал, високий відсоток складних тональних конфігурацій, переважне використання розширеного та середнього діапазону ЧОТ й інтенсивності, помірний темп мовлення, частотне паузальне членування за допомогою логічних та емпатичних пауз, патетичний тембр. Така комбінаторика просодичних компонентів мовлення пов'язана з певними комунікативно-прагматичними настановами й свідчить про наявність у навчальній казці емоційно-експресивних відтінків, що позитивно впливають на сприйняття та засвоєння реципієнтом отримуваної інформації.

1. *Давыдов М. В.* Звуковые парадоксы английского языка и их функциональная специфика: Дис. ...докт. филол. наук. – М., 1985. – 301 с. 2. *Калита А. А.* Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення: Монографія.-Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – 320 с. 3. *Наваренко І. А.* Взаємодія просодичних засобів у забезпеченні цілісності тексту іспанської казки та їх вплив на її сприйняття / Н.Ф. Наваренко // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи. – К., 2009. – С.178–189. 4. *Немченко Н. Ф.* Ритм как форма организации текста (на материале англоязычной сказки): автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Н.Ф. Немченко.- Москва, 1985. – 21 с. 5. *Присяжнюк О. Я.* Просодичні особливості територіальних типів британської вимови (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі шести територіальних типів британської вимови): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. филол. наук: 10.02.04 «Германські мови» / О.Я. Присяжнюк. – Одеса, 2004. – 20 с. 6. *Саенко Т. И.* Интонация как средство реализации коммуникативно-прагматической динамики текста английской волшебной сказки: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. / Т.И. Саенко. – Киев, 1987. – 20 с. 7. *Сахарова З. А.* Просодические характеристики чтения английской сказки (в сопоставлении с русским): автореф. дис. ... канд. филол. наук. М., 1981. – 16 с. 8. *Сомова Е. Г.* "Я увидел это по радио" (Звуковая метафора в радиоречи) / Елена Георгиевна Сомова.- Краснодар: КубГУ; КСЭИ, 2002. – 180 с. 9. *Цеплитис Л. К.* Теория публичной речи / Л.К. Цеплитис, Н.Л. Катлапе. – Рига: Зинатне, 1971. – 119 с. 10. [Doukhan D.](#), [Rilliard A.](#), [Rosset S.](#), [Adda-Decker M.](#), [d'Alessandro Ch.](#) Prosodic Analysis of a Corpus of Tales. [INTERSPEECH 2011. – P.3129–3132.](#) 11. *Ho-Joon Lee* Fairy Tale Storytelling System: Using Both Prosody and Text for Emotional Speech Synthesis // [Convergence and Hybrid Information Technology.](#) 6th International Conference, ICHIT 2012, Daejeon, August 23–25, Proceedings. Korea 2012. – P. 317–324. 12. *Kawaguchi Y.*, *Fónagy I.*, *Moriguchi T.* Prosody And Syntax: Cross-linguistic Perspectives 2006. – 383 p.

Ілюстративний матеріал

1. *Hansel and Gretel.* – London, Ladybird Books. – 2006. – 43 p. 2. *Jack and the Beanstalk.* – London, Ladybird Books. – 2006. – 43 p. 3. *Klippel F.*, *Preedy I.*, *Wanders M.* Ellie the Elephant. – Leipzig, Hueber. – 2006. – 48 p. 4. *Klippel F.*, *Preedy I.*, *Wanders M.* The Rescue. – Leipzig, Hueber. – 2006. – 48 p.